

Асоціація «Новий Акрополь»
Національний університет «Острозька академія»
Філософський факультет КНУ імені Тараса Шевченка
Київський національний університет театру, кіно і телебачення
ім. І. К. Карпенка-Карого
Інститут філософської освіти і науки НПУ імені М. П. Драгоманова
Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

ТРАДИЦІЯ І КУЛЬТУРА **Ідеї Платона у сучасному бутті**

МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
14 — 15 грудня 2012 р.

Частина 2

Київ 2012

Смисл життя як пошук істини: психологічна допомога

*Т. С. Гурлева, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України,
м. Київ*

Всіма силами душі треба тягнутися до істини.
Платон

У наш час запитання «У чому суть мого життя? Для чого я живу?» набули особливої значущості перед навалою таких негативних проявів, як пияцтво, наркоманія, проституція, організована злочинність, бездуховність.

Переоцінка життєвих цінностей, пошук і утвердження духовності свідчить про підвищення життєвої компетентності, яка властива тому, хто має певний ідеал, вміє опиратися на власний досвід, цінності, усвідомлює свої прагнення, розширює можливості, може успішно адаптуватися в сучасному світі, відповідати його вимогам. Це якісна характеристика «мистецтва жити», що дає змогу визначити, що є істина, правда, а що – не істина, неправда. Життерозуміння можна тлумачити як «переживання», як «розуміння-усвідомлення», як «смісл життя», де розуміння трактується як осмислення. А осмислити значить відкрити смисл, значення власного буття, усе, що у ньому відбувається і свою роль у цьому процесі. Ще великі філософи, такі, як Сократ, Платон, Декарт, Спіноза, Діоген вважали, що те життя «найкраще», яке найбільш осмислене.

Духовність як високе протиставляється низькому, гріховному, аморальному. Реалізація смислу повинна приносити людині задоволення від свого життя, відчуття щастя. Про те, що смисл життя – це щастя, говорив ще древньогрецький філософ Платон. Він вважав, що життя має бути осмисленим, що сутністю усілякої добродітності, чесноти є знання того, що треба робити і чого не можна робити. Причому знання і розум не є абстрактним знанням і чистим розумом, далекими від життя, а допомагають людині віднайти смисл існування, оволодіти ним. Платон закликав до пошуку істини, яка прихована в самій людині, і яку слід лише віднайти. Природа людини, вважав філософ, визначається її душею, точніше, душею і тілом, але з приматом душі над тілом, божественного безсмертного начала над смертним, тілесним.

Представники екзистенційно-гуманістичного напрямку вважають, що людина живе справжнім, істинним життям, коли шукає сутнісного,

а не лише задовольняє біологічні потреби, сексуальні, агресивні наміри тощо, і відповідальна за реалізацію своїх можливостей. Вона повноцінно живе, коли прагне щось важливе і справжнє вчинити у своєму житті, не боїться «бути», шукає шляхи для кращої самореалізації. У широкому розумінні смисл — це цінність і водночас переживання цієї цінності в процесі її становлення та реалізації. Смисл не досягається шляхом простого пошуку серед уже відомих або запропонованих чи нав'язаних середовищем смислів, а народжується, відкривається, усвідомлюється і постійно змінюється (М.М. Бахтін, С.Л. Братченко, Ф.Ю. Василюк, Д.О. Леонтьєв, В. Франкл та ін.).

Сучасна психологія визнає можливість гармонійного існування людини лише за наявності у неї «високого» смислу життя. Життєві смисли не існують самі по собі, а підпорядковані найважливішому, найвищому смислу, який забезпечує високу якість життя людини. Рух «по вертикалі» означає прямування людини від рівня біологічного до соціального, аж до духовного, який і підносить особистість над вузькоєгоїстичним, вузькосоціальним або груповим, дає їй снагу жити не за законами тварин, меркантильного пристосовництва або соціальної підлеглості, а за внутрішнім законом (І. Кант), тими унікальними цінностями, котрі мають пройти перевірку власною совістю (О.О. Бодальов, С.Л. Рубінштейн, В.Е. Чудновський та ін.).

На нашу думку, високий смисл життя — це таке психологічне утворення, яке визначає уявлення людини про найвищі, духовні цінності та у відповідності з якими вона будує своє життя, прагне його усвідомити як цілісний процес духовного піднесення. Високий смисл життя — не означає якийсь один смисл, він може складатись з декількох високих значень людського буття, утворюючи духовне смислове ядро особистості.

Коли людина спрямована на пошук високих смислів, це вже вказує на рівень її духовного зростання. Від того, які саме цінності стануть провідними, домінуючими, охоплюючими увесь життєвий простір людини, вирішальним чином залежить становлення її особистості. Пошук і формування смислів, осмислення і вибір власних життєвих пріоритетів випадає на підлітковий і ранній юнацький вік. За даними нашого дослідження у якості високих життєвих смислів старшокласники вбачають здатність чинити добро, любити, співчувати іншим людям, бути відповідальним, прагнення до особистісної досконалості. Що підкреслює не лише значення, зміст смислу, а і його дієвість.

Між молоддю і соціальним середовищем встановлюються так звані «посередники». Це спеціальна виховна система, яка б створювала необхідні умови для розвитку і соціалізації особистості. Згадаймо Платона, який писав: «Виховання повинно виявитися в силах зробити і тіла і душі найпрекраснішими і найкращими». Це і психологічний супровід дитини у процесі її розвитку та професійна допомога дорослим у стосунках з дітьми і підлітками. Зростаюча дегуманізація суспільства і дитинства може бути подолана напруженим пошуком і знаходженням духовно-

моральних орієнтирів розвитку людини, чеснот і достоїнств кожної окремої особистості.

У компетенції психолога – допомогти юній особистості розширити і поглибити можливості її сприймання цінностей і смислів, усієї інформації, яку вона споживає. У роботі з підлітками та юнаками актуальними залишаються бесіди, психологічні дискусії, групові тренінги для прояснення їх смислових позицій. Доречно пропонувати високоякісну літературу, яка відображає як історію, так і сучасність високих почуттів, надій, сподівань, вчинків людей, моральних основ поведінки. Варто критично оцінити ідеали, норми і принципи, якими керуються дорослі у взаємовідношеннях з молоддю, про смисли, якими пронизана їхня власна життєдіяльність. У відкритому і довірливому діалозі дорослий може допомогти дитині побудувати внутрішній діалог, завдяки якому вона здатна прислухатися й відкрити в собі ключові духовні змісти. Сучасна практична психологія має апелювати до гуманних цінностей, сприяти повному і більш вільному проживанню, яскравому переживанню, усвідомленню, осмисленню людиною свого життя, відкриттю для себе високих смислів, що сприяє особистісному розвитку, найповнішій реалізації людиною своєї людської сутності, невинного прямування її, як писав Платон, до істини.